

1503

Ésser (Infinitiu)

(ALDC, IX, 2119. *Ésser* [Infinitiu])

En aquest mapa i comentari ens ocupem dels der. del llat. vg. *ĒSSĒRE* (llat. cl. *ĒSSE*), que donen les formes paroxítones amb inicial vocàlica, *ésser* i *estre*, i deixem per a un altre mapa el comentari de les formes amb inicial consonàntica, oxítones, tipus *ser*, o la paroxítona, *sere* (veg. mapa 1504). *Ésser*, que coneix altres formes congèneres en llengües com l'it. i sard (*èssere*), l'oc. ant. (*èsser*; mod. *estre*) i el retoromànic (*èsser*, *essi*), es documenta des dels orígens fins a finals de l'edat mitjana, quan rep la competència de la var. aferètica *ser*, apartant *ésser* només a l'alg. (*éss[ar]*) i uns pocs parlars del ross. i del cat. central (el *DCVB* la registra a Vic, Igualada, Terrassa i també a Andorra, Solsona, Organyà, Sort), i encara convivint amb *estre* (4, 7), amb *sere* (14) o, amb caràcter decadent (114), amb la competència de *ser*; també s'ha mantingut com a substantiu. Per a les var. *esser*, *ser* i *sere*, veg. mapa 1504.

Estre és un manlleu a l'oc., on *ESS(E)RE*, després de perdre la vocal posttònica, ha inserit una dental, que ha originat *estre*, esdevingut *être* en fr. per pèrdua de la -s implosiva. Recordem que el substantiu cat. *estri* 'eina' és una var. de *estre*, pres també de l'oc., on designava 'cosa, ésser' especialment 'del o de la qual no es vol o no es pot dir el nom', i que en cat. ha rebut un canvi semàntic; el mot podria haver arribat modernament al cat. sudpirinenc per via literària (Carner, Ruyra, Pere Coromines).

Des d'una perspectiva geogràfica, el tipus *ÉSSERE*, viu durant l'edat mitjana, només s'ha mantingut com a *ésser*, en alg., potser reforçat per l'it., i, de manera inestable, en ross. on ha rebut la concurrència de l'occitanisme *estre*; a la resta del domini s'ha imposat *ser* (veg. mapa 1504).

Són normatius *ésser* des del *DOrt*, 1917, i *ser*, des del *DGI*, 1932.

Petit Atlas Lingüístic del Domini Català © PALDC

